

pladsen
går igen
(som
sidste
år) til
tidlig
literacy.
Hvis
ikke det
er slået
fast, at
tidlig
literacy
er hot,
så bør
det i
hvert
fald
være
det nu.
Anden-
pladsen
må
deles
mellem
tre ka-
tegorier,
der slår
ikke var-
på den-
ne liste
sidste
år, nem-
lig Li-
teracy i
indsko-
lingen,
Littera-
tur og
Læring
via
digitale
lære-
midler.
Literacy
i ind-
skolin-
gen er
en kate-
gori, der
specifikt
handler
om den
læse- og
skrive-
taktik,
der
udfoldes
sig i
børne-
have-
klassen
og 1.-2.

et er et
begreb,
der
indgår
i for-
enklede
Fælles
Mål for
dansk,
og det
er en
katego-
ri, som
udfor-
drer og
optager
mange:
"Der er
åbenlyst
brug for
at sætte
fokus
på re-
ception
og pro-
duktion
af andre
typer af
tekster
end de
skrevne,
og der
er brug
for at
kvali-
ficere
under-
visnin-
gen på
områ-
det".
De
fleste
respon-
denter
stiller
i deres
kom-
menta-
rer til
denne
kategori
en vilje
af nye
spørgs-
mål til
både
undervi-
sere og
elever
— og
måske
også til
først-

sant,
at flere
respon-
denter
ikke har
givet en
begrun-
delse
for at
udpege
genre-
pæda-
gogik-
ken i år.
Måske
er den
un-
derlig-
gende
logik, at
emnet
har en
ind-
bygget
popu-
laritet?
Nej,
sådan
er det
ikke
helt.
Der er
faktisk
respon-
denter,
der
er lidt
bange
for, at
genre-
pæda-
gogik-
ken kan
gå i den
pæda-
gogiske
glem-
mebog:
"Gen-
repæ-
dagogik
må ikke
gå hen
og blive
et områ-
de, hvor
man
som
lærer
tænker,
at nu
kan vi
det, og
så be-
høver vi
ikke at
arbejde
mere
med
det",
og en
anden
skriver:
"Fordi
det sta-

me
under-
søgelse,
der
ser på,
hvad
der
under-
vises og
forskes
i samt
hvad
fagfolk
interes-
serer
sig for,
når det
handler
om
literacy.
Vi beder
hvert år
21 litera-
cy-kyn-
dige om
at give
deres
bud på,
hvad
der er
hot, og
hvad
der
burde
være
hot i de
kom-
mende
år inden
for lite-
racyom-
rådet.
Tanken
er at
få stof
til for-
nyede
diskus-
sioner
af litera-
cy som
gen-
stands-
felt. Under-
søgel-
sen er
inspi-
reret
af The
Internati-
onal
Literacy
Associ-
ations

HOT 2017

HOT undersøgelsen 2017

Nationalt Videncenter for Læsning og Gyldendal Uddannelse byder dig velkommen til den årlige HOT-undersøgelse.

Hvad kan HOT?

HOT er en kvalitativ undersøgelse, der hvert år diskuterer og undersøger en lille udvalgt skare af danskkyndige fagpersoners bud på, hvad de er optagede af på literacyområdet her og nu – altså hvilke emner, de vil vurdere som aktuelle at forholde sig til i deres nuværende praksis.

HOT kan give os et eller flere vink om, hvilke literacyfaglige diskussioner der –berettiget eller ej – er oppe i tiden, men også om, hvilke diskussioner der måske er på vej. Vi spørger altså både til, hvad der er hot lige nu, og til, hvad der måske kunne få mere opmærksomhed set med vores respondents øjne. Vi håber således, at HOT kan bruges til at inspirere faglige og

pædagogiske diskussioner om, hvad der er vigtigt, spændende og måske presserende at få sat spot på i lokale faglige miljøer, der beskæftiger sig med børn, unge og sprog.

Det er ottende gang, HOT udkommer i Danmark. Vi lod os oprindeligt inspirere af The International Literacy Associations ”What’s Hot in Literacy? ”, der eksisterede i 20 år som en amerikansk undersøgelse med 26 respondenter. Der er mange spændende diskussioner i undersøgelsen, og fra 2017 er den blevet udvidet til 1.594 respondenter fra 89 lande . Så nu er ”What’s Hot in Literacy” omdannet fra at være et lille kvalitativt fingerpeg om, i hvilken retning vinden blæser, til at være en stor kvantitativ undersøgelse.

Vores danske HOT-undersøgelse har altid været helt sig selv og er fortsat en lille kvalitativ undersøgelse. Den baseres på besvarelser fra 21 mennesker, der på forskellige måder arbejder med danskfaget i praksis. Af de 21 respondenter går ca. halvdelen igen fra det forrige års undersøgelse. Igen i år er der tale om enten lærere og vejledere på skoler, konsulenter i kommuner og ved viden- eller ressourcecentre eller ansatte ved professionshøjskoler (lærer- og pædagoguddannelse) eller universiteter.

HOT

2017

Traditionen tro, deler vi besvarelsene op i to lister: HOT-listen og Burde-være-HOT-listen. I forhold til HOT-listen spørger vi til, hvilke konkrete områder respondenterne opfatter som moderne, tidssvarende og aktuelle inden for literacy – altså til dominerende tendenser inden for deres eget fagområde, lige som vi spørger ind til deres saglige og kritiske begrundelser for at pege på netop dette emnes ”hothed”. I år består listen af seks kategorier, som alle nævnes af mindst 5 personer. Der er både overraskelser og gengangere:

1. Literacydidaktik (11)
2. Sproglig udvikling i alle skolens fag (9)
3. Literacy og skolestart (9)
4. Ordblindhed (8)
5. Tidlig literacy (6)
6. Multimodalitet (6)

Når vi kigger på, hvad der topper listen: **Literacydidaktik**, så virker det jo fuldstændigt indlysende. Selvfølgelig er respondenterne optaget af literacydidaktik! Det interessante er blot, at kategorien ikke tidligere har været at finde på listen i dennes otteårige levetid. Det er selvfølgelig ikke helt sandt, for kategorierne på de forrige års lister har naturligvis indirekte og på forskellig vis afspejlet det ønske, der nu i år tydeligt skiller sig ud som en eksplicit efterspørgsel af den gode undervisningspraksis på literacyområdet.

Andenpladsen snuppes af henholdsvis **Sproglig udvikling i fagene** og **Literacy og skolestart**. **Sproglig udvikling i fagene**, som i Fælles Mål er en samlebetegnelse for det, som de fleste kender som faglig læsning og skrivning, er en gammel kending på HOT-listen. Men det tværgående kompetenceområde **Sproglig udvikling** har – måske – et lidt bredere perspektiv, for området har også et særligt fokus på flersprogede elevers sprogtilegnelse som en dimension i klasserummet og i fagene.

Literacy og skolestart er et område, der sneg sig ind på Burde-være-HOT-listen i 2016 som **Literacy i indskolingen**. Men hvor der sidste år var mest fokus på metodik og børnehaveklasseledernes uddannelses-

niveau i o. klasse, så har dette års respondenter nu også rettet blikket mod, hvad der sker *i overgangene* fra dagtilbud til børnehaveklasse og fra børnehaveklasse til første klasse. Hermed kommer der fokus på folkeskolereformens krav til det tværprofessionelle samarbejde mellem lærere og pædagoger i indskoling med literacy som omdrejningspunkt.

Tredjepladsen går til kategorien **Ordblindhed**, som ikke før har været repræsenteret på HOT-listen. Ordblinde i skolen er skrevet på literacy-dagsordenen pga. de nye ordblindetests fra Undervisningsministeriet og den bevågenhed, der nødvendigvis må være på opfølgning og pædagogiske tiltag.

På en delt fjerdeplads har vi **Tidlig literacy** og **Multimodalitet**. **Tidlig literacy** toppede listen sidste år, og **Multimodal læsning og skrivning** lå på en (delt) andenplads, men det gør det ikke mindre spændende at høre begrundelserne for at pege på disse to områder i 2017.

Vi er naturligvis nysgerrige efter at vide, hvorfor listen ser ud, som den gør i år, og derfor går vi nu tættere på respondenternes begrundelser for at udpege de forskellige faglige områder som hotte.

1. Literacydidaktik

Gammel vin på nye flasker? Eller hvordan skal vi forstå dette oplagte område, som løber med opmærksomheden i år? Vi tolker det sådan, at hvor HOTS respondenter i alle årene har været optagede af at hitte rede i tidernes skiftende læsesyn, literacybegrebet, testrends, teknologier til læse- og skriveundervisning, (digitale) læremidler og målstyret undervisning, så er der nu et stigende behov for refleksion over, *hvordan* vi nu kan udvikle en egentlig literacydidaktik med et bredt fokus på læsning og skrivning. Respondenterne ønsker at sætte god og tidssvarende undervisning på dagsordenen på baggrund af den nyere forskning og de pædagogiske og politiske diskurser, som området har været præget af igennem de sidste mange år. Et område, som respondenterne er meget optagede af, er differentieret læseundervisning:

Elevernes forskellige forudsætninger stiller store krav til lærerne om differentiering i (læse)undervisningen. Derfor er det vigtigt, at der er et konstant fokus på at understøtte en differentieret undervisning i læsning ved fx at skabe rammer og strukturer, der støtter dette mål. Ved at lave differentierede

læseforløb i 1. klasse på tværs af klasserne prøver vi at understøtte elevernes individuelle læseudvikling, så de forbliver motiverede for at læse og får mulighed for at gøre det på netop deres niveau, hvilket kan være svært i alle læseaktiviteter i klassesammenhæng.

Men også nytteværdien og inddragelsen af tests i en differentieret undervisning, trænger til et eftersyn:

”

Vi måler og tester – tester vi det rigtige, og hvad med det, vi ikke så let kan teste? Hvordan fastholder vi alle de data og får dem til at hænge sammen til et meningsfuldt billede af barnet, som vi kan bruge til noget?

Der er måske ikke så meget fokus på literacy-elementet, men vi tester elever i et væk – og burde have en større debat om, hvad resultaterne skal og overhovedet kan bruges til.

Målstyret undervisning gennemsyrrer alle undervisningsaktiviteter og derfor også arbejdet med elevernes skriftsproglige udvikling eller deres literacykompetencer:

”

Målstyring er positiv, når den medvirker til en øget kvalitet i planlægningen og udførelsen af undervisningen. Den kan dog også utilsigtet i elevernes skolestart være med til at fremme en færdighedsorienteret og traditionel formaliseret undervisning, der ikke tager udgangspunkt i elevens udvikling og de erfaringer, eleven bringer med ind i skolen.

Erfaringer og praksis som i Ontario, hvor den målstyrede undervisning tager udgangspunkt i en funktionel tilgang, hvor elevernes leg og egne erfaringer er centrale, er meget inspirerende i den sammenhæng.

Den enorme mængde af læringsmål, den enkelte elev skal forholde sig til, når der er mål for alle forløb i alle fag, skal man også forholde sig kritisk til.

Diskussionen om læremidler til læse- og skriveundervisningen er stadig aktuell i forhold til udviklingen af god undervisning, men er dem, vi bruger, gode nok?

”

Arbejdet med læremidlers specifikke intentioner, udformning af aktiviteter og forvaltning af mål muliggør eller rammesætter forskellige måder at opfatte,

organisere, omarbejde og formidle undervisningens (repræsenteret ved materialets) faglige indhold på mht. de forskellige elevers forudsætninger og behov i klasserummet.

Læremidler er i brug en stor del af den effektive undervisningstid, hvilket peger på et behov for opmærksomhed på læremidlers teoretiske grundlag og betydning for udvikling af literacy samt de dannelsesmæssige såvel som de fagfaglige perspektiver.

Det er stadig vigtigt at diskutere og udfordre det teoretiske afsæt for lærernes læse- og skriveundervisning, hvilket både ovenstående og nedenstående citater vidner om:

”

Kløften mellem kognitive og sociokulturelle tilgange er måske ikke stor, som den har været det, men den er der stadig, og jeg tror, der er meget at hente i, at de to tilgange kommer mere i dialog, så fx den viden om læsevanskeligheder og sprogtilegnelse, som udvikles på Center for Læseforskning, kan anvendes i studier med fokus på literacy-praksisser og didaktik – og omvendt.

I Nationalt Videncenter for Læsning har vi altid været optagede af literacydidaktik, og placeringen af dette område på HOT-listens førsteplads stemmer fint overens med, at vi i 2017 – 2018 har et særligt indsatsområde, der handler om at udvikle viden om differentieret literacydidaktik i skolen. Der er både fokus på lærernes måder at undervise på, når der skal læses og skrives i fag, elevernes forskellige forudsætninger og behov samt fagenes forskellige sprog og tekster. Centret vil fremme literacydidaktik i skolens fag og afdække, udvikle og formidle viden om, hvordan man bedst kan undervise elever, så de får gode literacykompetencer på skolens forskellige klassetrin og i skolens forskellige fag.

2. Sproglig udvikling i alle skolens fag

Denne kategori er egentlig en genganger, der gennem årene har skiftet betegnelse fra **Faglig læsning** til **Faglig læsning og skrivning** og nu til **Sproglig udvikling i alle skolens fag**, og man kunne måske argumentere for, at denne kategori kunne slås sammen med den foregående. Men det gør vi ikke, for hvor literacydidaktik for respondenterne knyttes specifikt til danskfaget, så knytter sproglig udvikling i alle skolens fag netop an til de andre fag i skolen – også danskfaget – med følgende begrundelser:

”

Fordi alle faglærere skal arbejde med fagteksters formål, særlige træk og struktur samt faglig formidling gennem skrivning i det tværgående tema Sproglig udvikling. Det styrker både majoritets- og minoritetsprogede elevers faglige forståelse.

Fordi fag, sprog, læsning og skrivning skal integreres for at løfte også de flersprogede elevers læring, og fordi et fokus på at modellere og stilladsere læse- og skrivestrategier kvalificerer og fokuserer elevernes egne tekster og eget forståelsesarbejde samt deres tid og faglige overskud.

Flere læsevejledere udtrykker fortsat bekymring om faglæreres viden og færdigheder i at kunne tilrettelægge undervisning i læsning af tekster til netop deres fag.

Og hvis nogen undrer sig over, hvor HOT-listens kategori-darling gennem de sidste 4 år **Genrepædagogikken** blev af, så gemmer den sig netop i denne nye kategori som sprogbaseret undervisning for alle elever:

”

Dansk som andetsprog må nødvendigvis være et område, som optager alle lærere i alle fag, grundet flere elever i klasserne med anden etnisk baggrund. For mange er genrepædagogikken måden at få eleverne løftet sprogligt, dog vigtigt at diskutere genrepædagogikkens muligheder og begrænsninger.

Der har længe været spot på lærernes efteruddannelse i faglig læsning og skrivning, og vi er spændte på i det lys at følge udviklingen i **Sproglig udvikling i alle skolens fag**.

3. Literacy og skolestart

Vi byder en ny kategori velkommen på HOT-listen! Respondenterne har længe været optagede af literacy i indskolingen, men i år har vores respondenter et skarpt blik for, hvordan skolepædagoger og lærere i fællesskab kan sikre en god læse- og skrivestart. De mange forskellige tiltag, som skolereformen har kastet af sig, bliver fulgt med spænding. I en kompleks skolehverdag er der dog mange faktorer, der er medvirkende til, om en ny faggruppe, et nyt område eller en ny metode reelt bliver implementeret eller skaber ny udvikling. Der efterspørges her særligt en

faglig debat om det tværprofessionelle samarbejde omkring skolestart, og literacy kunne meget vel blive omdrejningspunktet for denne:

”

Måske skulle man til at tale lidt mere om pædagogik for at opdage lighederne mellem de to pædagogiske grupperinger (pædagoger og lærere)...? Og for at opnå mere metode og systematik.

Det bliver ofte meget almindidaktisk, når vi taler om det tværprofessionelle, men måske kan det tværprofessionelle kvalificeres, når der etableres et tydeligt genstandsfelt, her literacy, som vi samarbejder om.

Der er også bred enighed om, at skolen sammen med pædagogerne i både dagtilbud og SFO skal have mere fokus på overgange. Men skolepædagogens rolle i samarbejdet med børnehaveklasseledere og lærere trænger tydeligvis til at blive defineret. Og alle trænger til fælles kompetenceudvikling om børns sproglige udvikling:

”

Det overvejes stadig, hvad det særlige er, som pædagoger kan tilbyde ift. læring og børns udvikling. Og

det overvejes, om pædagoger lige netop i overgange har en særlig opgave i forbindelse med udvikling af sprog. Har de viden nok om sprog – og om, hvordan man kan arbejde med det?

Test og evaluering fylder meget i børnehaveklassen pga. de obligatoriske sprogvurderinger, og det giver også anledning til overvejelser over personalets muligheder for at bruge testene til noget:

”

For at forstå og udnytte resultaterne af en test, må børnehaveklasselederen, læreren eller læsevejlederen have den viden og tid, der skal til for at tolke testens resultater og vurdere, hvordan resultaterne kan inddrages i tilrettelæggelsen af undervisningen. Hvis børnehaveklasseledere, lærere og læsevejledere ikke får mulighed for at opkvalificere deres viden og bruge tid på at tolke testresultater, så er der en risiko for, at testresultaterne ikke bliver brugt til at differentiere indholdet i undervisningen samt iværksætte tilbud om særlig tilrettelagt undervisning, når der er behov for det.

Her er nok at tage fat på, og i centeret følger vi spændt udviklingen af det tværprofessionelle samar-

bejde – ikke bare i indskolingen, men i hele skoleforløbet.

4. Ordblindhed

Læsevanskeligheder og ordblindhed er ikke nyt i skolen, men feltet har ikke før været på HOT-listen. Det er det nu, fordi området har fået ny faglig bevågenhed, både i forskningsfeltet og i praksis.

Med den nye ordblindedtest fra Undervisningsministeriet har området ordblindhed fået lidt en ”opblomstring” i mange læreres og læsevejlederes bevidsthed – på professionshøjskolerne er der en efterspørgsel i kurser med fokus på ordblindhed – særligt i forhold til, hvad der konkret kan arbejdes med, når eleverne er diagnosticeret ordblinde.

Spørgsmålene står i kø: Hvad skal vi bruge resultaterne til? Hvordan skal vi inkludere de børn, der diagnosticeres og får farverne røde, gule og grønne? De ordblinde børn har vanskeligheder med ordafkodning og stavning, og disse vanskeligheder påvirker ofte læseforståelsen og den skriftlige formulering negativt. Hvordan skal vi tilrettelægge undervisningen med

denne viden? På læreruddannelsen kan man visse steder vælge et specialiseringsmodul om læse-/skrivevanskeligheder, men hvor godt er man klædt på ude på skoler og i kommuner? Hvordan opkvalificerer vi vores faglige viden og vores brug af teknologier, fx kompenserende hjælpemidler?

Teknologier som talesyntese, ordforslagsprogrammer, talegenkendelse og OCR har rent teoretisk et åbenlyst kompensatorisk potentiale, da teknologierne netop mindsker eller fjerner kravene til afkodning og stavning. Teknologierne er da også meget udbredte som hjælpemiddel til ordblinde børn.

Vi står i et vadedsted mellem de tunge pc-programmer som fx cd-ord og de mere tilgængelige apps fx App-Writer og IntoWords til iPads. Under alle omstændigheder skal man vide noget om læse- og skrivevanskeligheder for at kunne anbefale kompenserende it-støtte til en elev i læsevanskeligheder.

Området kalder både på mere opmærksomhed og på politiske, pædagogiske og didaktiske løsninger.

5. Tidlig literacy

Her er en kategori, der til stadighed tiltrækker sig opmærksomhed. Hvorfor? Børn, deres familier og deres institutioner er forskellige, og et lille barn møder i 2017 skriftsproget på mange forskellig måder og i vidt forskellig grad i førskolealderen. Og én ting er sikkert: I skolens verden – og senere i livet – får de brug for både at læse og at skrive som aldrig før. En respondent begrundet kategoriens aktualitet lidt kontant: **For di kommunen har sat spot på det!** Deri ligger, at det er et samfundskrav at arbejde med tidlig sproglig indsats. En anden siger:

”

Der er kæmpestort fokus – især fra politisk hold – på tidligere indsats. Bemærk, ikke bare tidlig, men tidligere indsats. Lige nu er det data (især tal og procenter), der fortæller os noget om behovet for tidlig indsats: Hvor store forskelle, der kan være mellem (sociale) grupper af børn.

Sprogvurderingerne i 3- og 5-års-alderen fylder meget i daginstitutionerne, og det er et område, der giver grå hår: **Sprogvurderinger må ses som et indspark i den sammenhæng og ikke som en løsrevet formalia.** Sprogstimulerende metoder som dialogisk læsning

fylder også meget, og der nævnes nye netværk, dan-
net omkring litteraturlæsning i daginstitutioner:

”

Netop barnets indlevelse i og meddigtning i litterære tekster støtter barnets [senere] læseforståelse. Dialogisk læsning og den gentagne læsning er en måde at støtte dette på. Det gælder såvel i dagtilbud, som i skole.

Dialogisk læsning (...) giver mulighed for at tage udgangspunkt i elevernes egne erfaringer og interesser samt individuelle læseudvikling, samtidig med at metoden giver en systematisk metode til udvikling af elevernes ordforråd og læseforståelse, som er vigtige dele af deres literacykompetencer.

Dialogisk læsning er fortsat meget anvendt, bl.a. fordi det giver rigtig god mulighed for at skabe sammenhæng mellem børnehave og skole i et felt, der er oplagt for samarbejde mellem vejledere, lærere og pædagoger.

Den tidlige sprogtilegnelse, sprogvurderinger og samspillet mellem hjem og daginstitution er som sagt på den politiske dagsorden, og der er mange projekter

i gang, der har pædagogernes sprogarbejde med 0-6 årige børn i centrum. Vi ved fra flere studier¹, at den legende, pædagogiske praksis med fokus på barnets literacy kendetegner højkvalitetsdagtilbud – og er af altafgørende betydning for barnets fremtidsmuligheder. Paradoksalt nok er børns sprog som genstandsfelt meget lidt til stede i den seneste bekendtgørelse for pædagoguddannelsen, så området kommer formentligt også til at få brug for gødning mange år fremad.

6. Multimodalitet

Kategorien her er igen en HOT-genganger fra de senere års lister. Begrebet multimodalitet har snart længe været ”moderne” inden for literacyområdet og i danskfaget, men det indgår hele tiden i nye udgivelser til området og som omdrejningspunkt for mange kurser og konferencer. Centeret står ikke tilbage for denne trend, og vi har netop udgivet det nye *Viden om literacy nr. 21*, der har multimodale tekster som tema².

¹ Se fx Sylva, K., Melhuish, E.C., Sammons, P., Siraj, I. and Taggart, B. (2004): *The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE) Project: Technical Paper 12 – The Final Report: Effective Pre-School Education*. London: DfES / Institute of Education, University of London)

² www.videnomlaesning.dk/tidsskrift/tidsskrift-nr-21-multimodale-tekster/

Et par subjektive begrundelser for emnets aktualitet lyder sådan her:

”

Det er (...) et af de gennemgående begreber i Fælles Mål for dansk.

Alle elever bombarderes med multimodale udtryk i deres hverdag.

21st Century Skills. Behøver vist ingen yderligere begrundelse.

Multimodale tekster og multimodalitet fylder i børn (og voksnes) hverdag og skriftsprogserfaringer og kan pege på nye aspekter på literacyområdet, som trænger til at blive diskuteret:

”

Der er en udbredt tendens til at tale om digitale og/eller multimodale tekster i meget brede og løse vendinger, som ”noget der har affordans”. Men det er ikke præcist nok, og det ender let i semiotisk røgslør. Vi skal som fagfolk vænne os til at tale om, at digitale tekster og redskaber har bestemte funktionaliteter, som vi skal lære at kende og videregive – og på den

baggrund relateres til virkelighedsnære scenarier udenfor skolen, hvad enten det er professioner eller bare elevernes livsverden. Danskfaget er et sociomaterielt fag, der virker i verden!

Vores respondenter mener, at det er vigtigt, at undersøgelser – også inden for dette område – hænger sammen med og bygger videre på det, vi allerede ved om literacy. Hvilke nye krav stiller brugen af mange forskellige modaliteter til læseren og skriveren? Er det lavere eller højere krav, og hvordan spiller de sammen med de velkendte færdigheder og vores didaktiske praksis?

Et par respondenter er især interesserede i computerspil, og hvordan vi kvalificerer og lærer af brugen af disse:

”

Computerspil [åbner] op for engagerede deltagelsesformer i undervisningen og for at arbejde med mange forskellige faglige genrer i og rundt om spil som f.eks. spilæstetik, spilpitch, spiltrailers, spiljournalistik, spilguides, spilsprog og spilkultur. Endelig er der også det reflektive og kritiske aspekt af at udvikle børns ”spildannelse”.

Og én er optaget af ikke at glemme traditionelle modaliteter:

”

Det er godt, at vi fx i danskfaget for alvor arbejder med et fokus på det multimodale og sammenspillet mellem de forskellige modaliteter – men hvis man ikke har tid i undervisningen til at dykke ned i de forskellige modaliteter, fx den litterære tekst, så er det vanskeligt at sige noget begavet om samspillet mellem flere modaliteter.

En sidste vigtig ting, som bliver påpeget, er, at det ser ud til, at begrebet literacy i øjeblikket forbindes meget stærkt med multimodalitet – som om literacy blot er et begreb for multimodal læsning og fremstilling og ikke andet. Det kunne tyde på, at der fremadrettet er behov for at kigge nærmere på den begrebsdannelse, der hersker på området, både på fx læreruddannelsen og i folkeskolen. Der er simpelthen brug for at udvikle et fagsprog i relation til de mange nye teksttyper, som børn og unge bruger deres tid på.

BURDE-VÆRE-**HOT** 2017

Burde-være-HOT-listen samler respondenternes bud på, hvilke strømninger og debatter der måske er på vej i de forskellige faglige og pædagogiske miljøer, fx områder, som respondenterne mener burde fylde mere og få mere opmærksomhed set fra deres position i literacylandskabet. Der er altid visse sammenfald mellem HOT-listen og denne liste, også selv om vi beder respondenterne om at pege på nogle andre områder end dem, de ville sætte på HOT-listen. Sådan må det være på grund af forskydninger i emners relevans i forskellige dele af det literacyfaglige landskab, men omvendt er det også her, vi finder mange spændende, nicheagtige, oplagte og skæve vinkler på literacy både i forsknings-, uddannelses- og praksisfeltet.

I år har det været svært at finde enighed hos respondenterne om, hvad der burde være hot, fordi det sprudler og sprutter af forskellige bud og vinkler på området. Men en finkæmning peger på, at der er 5 områder, der har en fælles bevågenhed for mindst 5 respondenter:

1. Literacydidaktik (12)
2. Tidlig literacy (8)
3. Literacy og teknologi (7)
4. Literacy og skolestart (5)
5. Mundtlighed (5)

Der var mange andre bud på, hvad der burde være hot, som ikke falder i de fem kategorier på listen (se oversigten på side 14-15).

Formelle sprog-færdigheder	Synlig læring	Læringsplatforme	Læsevejlederens didaktiske rolle i skriftsprogs-tilegnelse og -udvikling	Litteraturpædagogik – hvad er det nye?
Literacykulturer i dagtilbud og skole	Ordblindevenlige skoler	Dannelse og udvikling		International læse-forskning
Literacy i fritiden	Forskning i kompenserende teknologi til ord-blinde	Køn	Opkvalificering af fagpersoner i skolen generelt	Hurtig benævnelse og automatisering
Literacy efter endt skolegang	Skole-/hjem-samarbejde	Information literacy	Læsning i matematik	Flersprogethed
Perspektiverende tekster	Skønlitteratur	Kurser om ordblindhed	Demokratisk dannelse	Systemisk funktionel lingvistik ind i litteratur-læsningen

Forholdet mellem sandhed og løgn – fake news	Skriftsprogsinkluderende læringsmiljøer	Fokus på at forstå og anvende teknologiske og funktionelle literacy-aspekter af digitale tekster i danskfaget
Literacy og læringsmål	Multimodalitet	
Læseforståelse	Forskning om effekten af indholdet i den tidlige skriveundervisning	
Vurderingskriterier generelt	Oplæsning	
Responspraksisser	Læring uden for skolen/lektier	Folkeskolens afgangsprøve i relation til de elever, der ikke skal i gymnasiet

Men tilbage til Burde-være HOT-listen:

Tre af de fem områder er gengangere fra HOT-listen: [Literacydidaktik](#), [Tidlig literacy](#) og [Literacy og skolestart](#) og to er nytilkomne, nemlig [Literacy og teknologi](#) og [Mundtlighed](#).

1. Literacydidaktik

[Literacydidaktik](#) rydder også bordet på denne liste. Vi har allerede diskuteret en del af de begrundelser, der gives for at udpege dette område, men mangfoldigheden af indspil til kategorien indbyder til uddybning. Interesserne spænder fra læseforståelse, -hastighed og -automatisering til nye indspark til læse-, skrive- og stavedidaktik, til test, læringsmål, evaluering og respons, og det gælder i både indskoling, mellemtrin og udskoling. Deres fokus ligger især på, hvordan vi udvikler undervisningen ud fra forskning om, hvad der virker. Én ønsker sig helt overordnet en ny international metaundersøgelse som erstatning for National Reading Panel³, der kunne blive en rettesnor for, ”hvad der virker”, fordi:

³ En kort introduktion til National Reading Panel kan fx ses her: https://en.wikipedia.org/wiki/National_Reading_Panel

”

National Reading Panel er fra 2000, det kunne være interessant, hvis man kunne dokumentere, at det fortsat var det samme, der virkede – eller om der var nye tiltag, der var mere effektive.

Der efterspørges netop nye tiltag i læseundervisningen som fx RAN-testen, der kan vise os elevers hurtige benævnelse og automatiseret læsning på mellemtrinnet. Dette kunne være spændende, fordi hurtig benævnelse ofte i forskningen omtales som et vigtigt parameter for at kunne udvikle en sikker, hurtig læsning. Ligeledes efterspørges intensive læseforløb for elever, der er udfordret læse- og skrivemæssigt:

”

Intensive, kortvarige forløb har vist sig at have en god effekt på alle klassetrin, fx turboforløb for de ikke-uddannelsesparate i 8. kl.

Restgruppen af unge, der ikke klarer at komme i gang med en ungdomsuddannelse – måske endda heller ikke klarer det efter et sommerkursus. Hvordan hjælper vi dem bedst – med intensive forløb på en uge eller ved at indrette læse/skriveundervisningen, så vi får alle med?

Literacy og læringsmål er også omdrejningspunktet for mange af respondenterne, og man leder efter måder at få de to ting til at spille fornuftigt sammen i undervisningen:

”

Læringsmål sætter kursen for børn og unges læring og literacyudvikling, men der er mange måder og veje til at nå frem til målene, som også løbende må justeres. Læringsmål er et pædagogisk redskab og ikke en ministeriel spændetrøje.

Og med diskussionen om læringsmål følger også diskussionen om, hvordan vi håndterer differentiering i literacyundervisning, og hvad vi gør med de elever, der af forskellige grunde har brug for særlig faglig og pædagogisk støtte:

”

Hvordan støttes alle elevers literacyudvikling i et deltagelsesperspektiv? – og hvad kommer literacybegrebet til at betyde for forståelsen af læse-/skrivevanskeligheder?

Her kommer diskussionen om læremidler, og hvordan vi bruger dem igen ind i billedet:

Alle materialer og metoder, der støtter op om en differentieret læseundervisning, er meget nødvendige i den skolehverdag, der eksisterer i dag, fx portaler som Clio online (...) Det kan også være læsetiltag eller læsebånd, der er specifikt udviklet til at understøtte en differentieret læseundervisning. Arbejdet med fx læringsportaler kan dog sjældent stå alene, da portalernes indhold stadig kræver bearbejdning og som regel kun kan være et supplement til undervisningen.

Endelig er skriveidaktikken og en nytænkning af denne et område, som mange peger på som en del af den brede literacydidaktik, der burde være meget hot. Respondenterne sætter ivrigt spørgsmålstegn ved noget af den praksis, som i megen danskundervisning bliver taget for givet:

Evnen til at fremstille sine tanker og ønsker er vigtig, og meget skoleskrivning er optaget af formalia. Det er spild af tid og synd for dem, der deltager i det.

Selvom skrivning som undervisningsaktivitet er meget HOT i børnehaveklassen og 1. kl., så ved vi væsent-

ligt mindre om, hvor effektiv den skrivepraksis, som målene for danskfaget opmuntrer til, er til at fremme børnenes indsigt i det alfabetiske princip og tilegnelsen af konventionel stavning.

Børn skriver rigtig meget i fritiden, men vi ved ikke meget om, hvad der foregår, og hvordan vi kan skabe synergi mellem skole og fritid.

2. Tidlig literacy

Det *er* hot, det *bør være* hot, og det *bør gøres* endnu mere hot! Det siger i hvert fald vores folk i literacyfeltet. Der rides mange kæpheste, og der rides i mange retninger; her handler det – igen – om samspillet mellem børns udvikling af literacy og høj kvalitet i sprogarbejdet i dagtilbud. Det handler om, hvordan der udvikles et alsidigt sprog på alsidige måder, der giver mulighed og plads til sproglig deltagelse og dialog. Det handler også om skriftsprogsstimulering allerede i børnehaven i form af fokus på forskellige tegn og tegnsystemer, sådan at der lægges et grundlag for afkodning og forståelse af betydning. Det handler om ordforråd, og det handler om biliteracy – altså inddragelse af flersprogede børns sproglige repertoire – og

det handler om chancelighed. Dermed bliver pædagoger i dagtilbud og deres sproglige viden, kunnen og uddannelse atter engang ”hot stuff”:

”

Det er chokerende, at der i dag er brug for kurser med fokus på fx turtagning i samtaler med børn og på, at den voksne samtaler med barnet i dagligdagssituationer som fx håndvask. Sproget må syde – både mundtligt og skriftligt i dagtilbuddene – i fællesskaber mellem børn og voksne og børn og børn imellem, så de voksne dagligt kan puste til og stilladsere børnenes literacy og nysgerrighed.

På daginstitutionsområdet ser jeg en tendens til at arbejde isoleret med sprog fx gennem arbejde med fokusord (...). [Der er] tendens til, at sprogarbejde bliver interventionspræget.

Arbejdet med krop, leg, læring, billeder og tekst er begreber, der går igen i respondenternes billeder af pædagogernes literacypraksis, og de multimodale tilgange vinder også ind. Dette peger ind i den næste Burde-være-HOT-kategori, **Literacy og teknologi**.

3. Literacy og teknologi

Literacy og teknologi har før været på listen i andre skikkelser: **Læseteknologi, IT og læsning** og **Læring via digitale læremidler** har vi tidligere kaldt den. Men indholdet og fokus skifter hele tiden, og dette afspejles altså i navngivningen.

Nye portaler, apps, programmer og læremidler kommer frem, og de bruges flittigt af lærerne. Respondenterne vil gerne vide mere om, hvordan lærere arbejder med at få eleverne til at afsøge og forstå de nye muligheder. Her er en respondent skeptisk over for brugen af digitale undervisningsportaler – en tendens, der fylder meget i skolernes brug af og overvejelser over læremidler i øjeblikket:

”

I de seneste år har læringsplatformene (fra fx Gyldendal, Clío online) fået en stor rolle i forhold til undervisningsplanlægning på mange skoler, hvor lærere ofte oplever manglende tid til planlægning. Spørgsmålet er, hvad det betyder for et fagligt område, hvis det i høj grad bliver ”platformsdomineret”: Er det samme ”gamle” diskussion om lærerstyret versus lærebogsstyret undervisning, eller har platformene en større og

anderledes gennemgribende rolle i forhold til undervisningen, fordi de tilbyder både rammer og indhold?

Respondenterne er endvidere kritiske over for, hvad eleverne egentligt lærer ved at bruge supplerende, understøttende og/eller kompenserende digitale værktøjer:

”

Udnytter vi virkelig de mange muligheder for at arbejde kreativt og legende – bruger vi det åbenlyst potentiale for at udvikle æstetiske læreprocesser og trække nogle af de længe savnede praktisk-musiske dyder tilbage i danskfaget via de mange teknologier?

Børn må eksperimentere med forskellige formidlingsformer – men de må også lære at udnytte de forskellige mediers og programmets muligheder. Desuden rummer de sociale medier muligheder, som ikke benyttes aktivt i pædagogisk praksis – og som måske kan åbne for en mere situeret og meningsfuld læring.

Der er behov for en mere kritisk brug af it i læringsøjemed. Og ikke kun dem, hvor der er tale om færdighedstrænende programmer eller programmer, som fremmer elevernes kreative og produktive kompeten-

cer, men også hvordan it kognitivt påvirker læring.

Det samme gælder teknologi til ordblinde, og på dette område efterspørges også ny forskning:

”

Selvom teknologierne har et åbenlyst kompensatorisk potentiale, så er der mange spørgsmål, vi ikke kender svaret på (...).

Der er evidens for, at elever, der læser med talesyntese, lærer noget i deres selvstændige læsning, hvis de kun får oplæsningshjælp på de ord, de har svært ved at læse (Elbro, 2016). Det er også vist, at et ordfor-slagsprogram har en markant positiv effekt på ordblindes stavning (Juul & Clausen, 2009). Der er dog stadig meget, vi ikke ved om effekten af teknologien som kompensatorisk redskab eller fx til udviklingen af elevernes selvstændige afkodningsfærdighed.

Vi kan konkludere, at multimodale og inkluderende muligheder ved anvendelsen af IT og teknologi burde være hot, men det skal bruges kvalificeret og forskningsbaseret, og udbyttet er afhængigt af den pædagogiske merværdi, der gerne skulle ligge i didaktikken.

4. Literacy og skolestart

I diskussionen af HOT-listen er der allerede sagt meget om denne populære kategori, som virkelig har stor bevågenhed i den pædagogiske og literacyfaglige debat. Derfor vil vi ikke sige så meget om den i tilknytning til Burde-være-HOT-listen, bortset fra, at det er samarbejdet mellem professioner og sektorer, der er i fokus. Og så det åbenlyse:

”

Så hvad er det for indsatser, der er behov for i dagtilbud, og hvordan kan skolen bygge videre på det i børnehaveklassen og skolen? Hvilke former for samarbejde skal der være mellem dagtilbud og skole? Hvordan kan man lære af hinanden?

Overgangen mellem daginstitution og skole og andre (senere) overgange volder stadig mange elever problemer og kræver fokus.

5. Mundtlighed

En helt ny kategori er kommet i fokus i år som den sidste på Burde-være-HOT-listen. Den bør være hot af mange grunde: På flere af professionshøjskolerne indgår mundtlighed som et stort modul i læreruddannelsens danskfag, og i forbindelse med literacydidaktikken bliver mundtlighed betragtet som en direkte vej ind i ordforråd og erkendelse. I skolekulturen, hvor det levende ord og fortælling stadig er dominerende, sættes der i stigende grad spot på undervisning i mundtlighed og på kvaliteten af dialog og samtale både i danskfaget og i alle andre fag.

”

Kvaliteten af de samtaler, der foregår i et klasserum (mellem lærer og elever og mellem elever indbyrdes), er en betydningsfuld faktor i forhold til elevers adgang til det, der foregår, fx skriftsprøgstilegnelse. Samtalerne er også en adgang til, hvilken læring der faktisk foregår, når elever sættes i bestemte situationer, og jeg tror, det ville være øjenåbnende for lærere at se, hvordan elever helt konkret deler og forhandler viden og sprog eller ikke gør det, når de kommunikerer med hinanden i forskellige situationer i forskellige fag.

Både undervisningsmæssigt og forskningsmæssigt et forsømt område, og der er jo masser af elever, der klarer sig i samfundet vha. en meget lille skriftlighedsdimension, men alle elever skal ud i et samfund og tale og klare sig (godt) mundtligt.

I forbindelse med den tidlige literacy og sprogstimulering er der fx fokus på fortælling:

”

I disse digitale tider er det også vigtigt at styrke børnenes evne til at skabe en mundtlig fortælling. Det er også med til at øge børnenes fantasi, deres narrative forståelse, deres evne til at ”forhandle sig” frem til en god historie i fællesskab og til at fortælle deres historier for et publikum.

Ligeledes er der interesse for understøttende sprogstrategier⁴, der indgår i en metode som dialogisk læsning, lige som potentialet ved at kvalificere samtaler i

hverdagens mange forskellige situationer i institution og skole bliver undersøgt og afprøvet. En respondent er med i et projekt om tidlig literacy og skriver:

”

Elevernes literacykompetencer og lærernes, børnehaveklasselærernes og skolepædagogernes konkrete arbejde med og udvikling af disse er omdrejningspunktet. Særligt arbejdet med kvaliteten af dialogen mellem elev-elev og elev-lærer/pædagog har været i fokus.

En anden respondent savner nye retningslinjer for, hvordan vi kan evaluere mundtlighed:

”

Mundtlighed kan i dag formidles digitalt. Det betyder, at vi – som for skriftligheden og de multimodale tekster – har brug for kvalitetskriterier ift. forskellige former for mundtlighed.

⁴ Se mere om understøttende sprogstrategier her: <http://www.emu.dk/modul/underst%C3%B8ttende-sprogstrategier>

HOT₂₀₁₈

For Nationalt Videncenter for Læsning og for Gyldendal har det været spændende at udfolde dette års HOT-undersøgelse for jer. Vi håber, at den kan give alle jer, der til daglig arbejder med literacy på forskellige måder, inspiration til at arbejde med eller diskutere, hvad der er hot og på vej til at blive det. Det kan også være, at I kan blive bekræftet i jeres egen praksis og fornemmelse af, hvor danskfaget bevæger sig hen eller kommer fra.

Vi er selv blevet inspireret til at diskutere literacydidaktikken i skolen på ny. Den står – måske – over for en nytænkning efter mere end 25 års forskningsmæssig, politisk og pædagogisk debat om, hvordan vi bedst måler, vejer og støtter danske børns literacy

kompetencer. Det bliver interessant at holde øje med, hvad der sker i både forsknings- og praksisøjemed i den nære fremtid.

Skolestarten optager os mere end nogensinde. Hvordan får vi lærere og pædagoger til i fællesskab samarbejde om literacy på nye måder i indskolingen med udgangspunkt i skolereformens ordlyd: *"Der skal skabes nye og bedre muligheder for at inddrage pædagoger og øvrigt personale og supplere lærerne med andre relevante kvalifikationer i skoledagene"* (UVM 2013). Hvordan skal disse to faggrupper mødes om at finde fælles forståelse af, refleksion over og udvikling af indskolingsselevers literacykompetencer?

Vi er – omsider og efter mange tilløb i de øvrige HOT-undersøgelser – blevet helt bevidste om, at sproglig udvikling i alle skolens fag er kommet for at blive. Både som et tværgående kompetenceområde i Fælles Mål og i det hele taget. I folkeskolen sidder en stor – og voksende – gruppe børn, der lærer fag samtidig med, at de er i gang med at tilegne sig dansk

som andetsprog. Disse børn har brug for en sprog-baseret undervisning med fokus på læseforståelse og stilladsering og modellering af læse- og skrivestrategier, og dette er alle læreres anliggende. Og hvordan får vi mundtligheden i form af dialog, der inkluderer og udvikler sprogfærdighederne, med?

Vi er også blevet helt klar over, at det multimodale felt og brugen af teknologi er områder, der beriger og frustrerer både i fritid og i pædagogisk praksis, lige som de år efter år giver stof til eftertanke over, hvor fagenes forskellige didaktikker er på vej hen.

Tak for i år og på genhør.

HOT 2012

Faglig læsning
Test og evaluering
Læseforståelse
Læseteknologi
Tidlig sproglig stimulering
Skrivning
Læsevanskeligheder

HOT 2013

Faglig læsning
Tidlig indsats
Genrepædagogik
Test og evaluering
IT og læsning
Literacy

HOT 2014

Genrepædagogik
Literacy
Faglig læsning
Multimodal læsning
Test
Tidlig skriftsprogstilegnelse

HOT 2015

Genrepædagogik
Faglig læsning og skrivning
Multimodal læsning
Tidlig literacy
Læremidler
Literacy som begreb
Målstyret læse- og skriveundervisning

HOT 2016

Tidlig literacy
Genrepædagogik
Faglig læsning og skrivning
Multimodal læsning og skrivning
Målstyret læse- og skriveundervisning
Test og evaluering

HOT 2017

Literacydidaktik
Sproglig udvikling i alle skolens fag
Literacy og skolestart
Ordblindhed
Tidlig literacy
Multimodalitet

Af Sara Hannibal, Nationalt Videncenter for Læsning, 2017

© Forfatteren og Gyldendal 2017

Forlagsredaktion: Karen Agnild, Gyldendal

Grafisk tilrettelæggelse: Mette Plesner

NATIONALT
VIDENCENTER
FOR LÆSNING

...tet er et
begreb,
der
indgår
i for-
enklede
Fælles
Mål for
dansk,
og det
er en
katego-
ri, som
udfor-
drer og
optager
mange:
"Der er
åbenlyst
brug for
at sætte
fokus
på re-
ception
og pro-
duktion
af andre
typer af
tekster
end de
skrevne,
og der
er brug
for at
kvali-
ficere
under-
visnin-
gen på
områ-
det".
De
fleste
respon-
denter
stiller
i deres
kom-
menta-
rer til
denne
kategori
en vifte
af nye
spørgs-
mål til
både
undervi-
sere og
elever
— og
måske
også til

...res-
...fere
...pon-
...ter
...har
...ret en
...grun-
...se
...at
...dage
...enre-
...pæda-
...gogik-
...sen i år.
...Måske
...er den
...un-
...derlig-
...gende
...logik, at
...smnet
...har en
...ind-
...bygget
...popu-
...laritet?
...Nej,
...sådan
...er det
...ikke
...helt.
...Der er
...faktisk
...respon-
...denter,
...der
...er lidt
...bange
...for, at
...gente-
...pæda-
...gogik-
...ken kan
...gå i den
...pæda-
...gogiske
...glem-
...mebog:
... "Gen-
...repæ-
...dagogik
...må ikke
...gå hien
...og blive
...et områ-
...de, hvor
...man
...som
...lærer
...tænker,
...at nu
...kan vi
...det, og
...så be-
...høver vi
...ikke at
...arbejde
...mere
...med
...det",
...og en
...anden
...skriver: